

Кобилко Н.О.

викладач української мови та літератури
філія Державного навчального закладу
«Охтирський центр професійно-технічної освіти»

ПАРАДИГМА НАЦІОНАЛЬНО-ПАТРІОТИЧНОГО ВИХОВАННЯ КРІЗЬ ПРИЗМУ СЬОГОДЕННЯ

Анотація. У статті подано систему національно-патріотичного виховання на уроках української мови та літератури й позаурочній діяльності на основі власного педагогічного досвіду, з'ясовано її роль у становленні морально-ціннісної особистості здобувача освіти.

Ключові слова: самоідентифікація, національна ідентичність, україноцентризм, сучасна українська література.

Kobylko N. The paradigm of national-patriotic education through the prism of today. The article presents the system of national-patriotic education in Ukrainian language and literature classes and extracurricular activities based on one's own pedagogical experience, and its role in the formation of the moral and value personality of the student of education is clarified.

Key words: self-identification, national identity, Ukrainian centrism, modern Ukrainian literature.

Актуальність дослідження. Питання національно-патріотичного виховання на сьогодні є чи не найважливішим у системі освіти. Орієнтуючись на виклики часу, маємо розглядати його в контексті поняття самоідентифікації, самобутності, національної ідентичності молоді. Це питання досліджено в працях відомих вітчизняних учених та педагогів: В. Сухомлинського, С. Плачинди, Г. Ващенко, Н. Бондаренко та ін. Так Г. Ващенко робить акцент на добродійності, яка щодо певних якостей стає «хоробрістю, помірністю, справедливістю, благочестивістю» [2, с. 173]. Цікавою є думка Н. Бондаренко: «Передумовою успішного процесу національно-патріотичного виховання учнів має стати усунення подвійних стандартів» [1, с. 8]. З огляду на це, чи не найбільш значущим питанням є мовна нестійкість.

Мета статті – дослідити парадигму національно-патріотичного виховання на уроках української мови та літератури й позаурочній діяльності.

Виклад основного матеріалу. У Концепції національно-патріотичного виховання в системі освіти України до 2025 року зазначено, що «Найважливішим пріоритетом національно-патріотичного виховання є формування ціннісного ставлення особистості до українського народу, Батьківщини, держави, нації» [3]. Особливу роль у цьому процесі відіграють предмети суспільно-гуманітарного спрямування, зокрема уроки української мови та літератури.

Перед викладачем української словесності сьогодні стоїть завдання плекати в молодого покоління систему патріотичних цінностей. Ми наголошуємо на актуальності цього питання в усі часи існування України та її народу, бо формування патріота відбувається з поєднанням глибокого розуміння громадянського обов'язку та потреби в знанні правдивої історії.

Які завдання для словесника є першочерговими? Генерувати національну ідею, плекати любов до рідного слова, відроджувати національну культуру, сприяти розвитку громадянської активності, надихати подвигами героїв нації, вселяти почуття пошани до батька-матері. Звісно, це не увесь перелік морально-етичних, етнічних, культурних та історичних аспектів.

Що є основою для викладача, який працює з молодим поколінням? На наше глибоке переконання, він повинен мати емоційне переживання своєї причетності до рідної країни та її народу, готовність до захисту інтересів суспільства. Завдання педагога – уникати штучності своїх думок та почуттів. Тільки так здобувачі освіти бачитимуть його справжні помисли та надихатимуться його вчинками.

Ми наголошуємо, що в новому контексті російсько-української війни відчувається брак відповідного дидактичного матеріалу, спрямованого на національно-патріотичне виховання. Як словеснику заповнити цю порожню «нішу»? По-перше, викладачу доводиться самостійно підбирати тексти, завдання з різних джерел інформації. По-друге, відібраний матеріал має нести смислове навантаження відповідно до рівня навченості здобувачів освіти. По-третє, будь-який художній

текст повинен бути спрямований на формування аксіологічних умов поведінки та готувати молодь до ситуацій екзистенційного вибору. По-четверте, викладач створює своєрідну національну культурологічну ауру на занятті, що дорівнює 90% успіху в сприйнятті того чи іншого матеріалу. Така продумана робота забезпечує неформальний зв'язок із життям, сприяє розвитку пошукової діяльності здобувачів освіти, а відтак – продукує україноцентризм у їх свідомості.

Як не прикро визнавати, але на сьогодні нам бракує України в серці. Які твори допоможуть у формуванні людини нового типу, залюбленої в рідну країну та захопленої її героїчними сторінками як сьогодні, так і минулого? Цьому слугує сучасна українська література: С. Талан, С. Жадан, В. Лис, І. Роздобудько, О. Деркачова та ін.

Кожен урок української мови – це робота з новим текстом, дослідження його лексичного забарвлення, але разом із тим емоційне сприйняття поведінки героїв, їх вплив на становлення особистості здобувача освіти. Художні тексти добираються не випадково: вони віддзеркалюють ту чи іншу історичну дату в житті країни.

Так, до дня пам'яті жертв Голодомору розглядаємо роман Світлани Талан «Розколоте небо». «Чи буде час, коли нам скинуть трухляві солом'яні капелюхи і їх уже не шматуватиме розлючений осінній вітер? Чи скоро вдягнуть модного надійного залізного, щоб уже не боятися ані вітрів, ані великого снігу?» – мріяли хатки, мружачись на високі покрівлі будинків місцевих багатців...». Здобувачі освіти опрацьовують складнопідрядне речення. Викладач робить акцент не стільки на роз'ясненні вживання розділових знаків, правил орфографії, скільки на емоційному навантаженні художнього тексту. Бо далі – трагедія роду, особистості, України. І в усьому отому жахитті людина повинна була вижити й залишитися Людиною. Не всім це вдалося. Що ми мали б зробити для цього? – ось питання для роздуму. Продовження теми знаходимо в долученні до акції «Запали свічку пам'яті», де вже беруть участь не тільки юнаки та дівчата, але і їхні батьки.

На кожному уроці мови знаходимо час для обговорення суттєвих питань. Навіть рубрика має назву «Тема для розмови». Наведемо приклади декількох таких досліджень:

1. «Дивна річ – пам'ять: хочеться думати про майбутнє, а вона не відпускає з минулого», – одна з цікавих цитат Світлани Талан. Яка Ваша думка щодо сказаного? Напишіть есе, увівши в текст прості ускладнені речення.

2. «Врешті-решт, широко і, головне, стало читають тільки тих, кого справді люблять» (О. Забужко). Викладіть власну думку щодо сказаного, увівши в текст речення, ускладнені відокремленими членами.

3. «Бібліотека й ліс – це ті місця, де можна легко заховатися від надміру доскіпливих очей і в'їдливих язиків» (Дара Корній). Напишіть роздум, узявши за його основу тлумачення письменниці.

4. «Свобідним край стає не тоді, коли на трон сідає мудрий володар, а коли з'являється багато вільних людей серед різних станів» (Г. Пагутяк). Напишіть есе на тему «Мій Шевченко», спираючись на слова Галини Пагутяк.

Таким чином, цей вид роботи не лише забезпечує всебічний розвиток особистості, але й сприяє розвитку обдаровань здобувача освіти, здатного до самостійного мислення та суспільного вибору.

Окремо хочемо зупинитися на співпраці навчального закладу з Громадською організацією «Інноваційні обрії України», метою якої є популяризація національно-культурної, наукової та освітньої спадщини української нації; залучення учнівської молоді до участі в організації різноманітних заходів з метою задоволення їх духовних потреб; розвиток національно-патріотичного духу сучасної молоді.

Участь у роботі громадської організації розпочинали власне із себе. Спершу як викладач, стала слухачем онлайн-школи «Я обираю українську. 10 кроків до перемоги!» в межах конкурсу «Активні. Незламні» проєкту «Добрі сусіди – одна родина». Згодом до занять долучилися здобувачі освіти. Ураховуючи те, що 50% молоді є російськомовними, для нас важливо було розширювати форми й методи роботи над удосконаленням розмовної української. Відповідно цикл уроків «Я обираю українську!» став у нагоді.

Наступний крок – участь у Поетичному марафоні «Моя Україна», де мали змогу декламувати рядки улюблених поезій (викладач Надія Кобилко та здобувач освіти Наталія Лазарева). На фестивалі поезії «Формула життя» презентували українську ліричну спадщину крізь

призму власних педагогічних і творчих принципів (спікер – викладач Надія Кобилко, ознайомила аудиторію з творчістю поета Великописарівщини Володимира Затуливітра). Другий рік поспіль здобувачі освіти беруть участь у Всеукраїнському конкурсі есе «Мій Шевченко». Маємо нагороди: 2022 р. – диплом II ступеня (Катерина Юхно), 2023 р. – диплом I ступеня (Дмитрій Кальченко).

Насиченою стала програма V Всеукраїнської науково-практичної конференції «Українські студії в загальноєвропейському контексті», на якій поділилися досвідом роботи з формування мотиваційної сфери сучасного здобувача освіти.

У час війни дещо змінюється парадигма окремих понять і уявлень, пов'язаних із вивченням цього питання. Сьогодні важливо розвивати в здобувачів освіти бажання отримати військові професії, служити в ЗСУ, тому в закладі вже сформована певна система профорієнтаційної роботи та співпраця із закладами вищої освіти зі специфічними умовами навчання. Це зустрічі з представниками, онлайн-екскурсії, круглі столи. Їхній зміст спрямований на визначення національних інтересів держави.

Окреме місце займає дослідницька робота здобувачів освіти, зокрема проєктна діяльність та представлення її результатів. Однією із таких розвідок є дослідження образу-символу дороги в житті нашого земляка, відомого поета-філософа Володимира Затуливітра та загиблого захисника Геннадія Тямчика.

Якщо говорити про першого, то в громадському, літературному та культурному дискурсах України ХХ століття значення його творчості є унікальним. Затуливітрівська поезія залишається досі ще не вивченою до кінця сферою емоційного впливу на читача. Ми зупинилися не стільки на життєвому шляху поета (уже відомому кожному), скільки на аналізі одного із художніх образів, що міцно ввійшов в саму душу митця й не відпускав його до самого кінця. А от із другим героєм мали познайомитися глибше, але знову ж через той самий образ.

Метою нашого дослідження стала спроба довести засобами образної символіки поетичної творчості те, що ліричний герой – це він сам (В. Затуливітер). Кожен рядок віршів – думки, бажання, біль, пошуки автора.

Інший ракурс – життя звичайного хлібороба, героя, який, захищаючи рідну землю, відійшов у засвіти. Тямчик Геннадій Васильович, уродженець села Василівка (колишне – Володимирівка) Кириківської громади. Дві постаті, два різних життя, дві епохи. Історія й ціль боротьби – одна.

Висновки. Виховати патріота не можна за 2-3 роки навчання. Це процес, який розпочинається в далекому дитинстві батьками, продовжується в школі, знаходить відображення в дорослому житті. І не тільки уроки словесності в цьому аспекті є важливими. Лише за умови поєднання традиційних форм виховання з інноваційними, взаємодії різних видів мистецтв, слова викладача з його діями ми матимемо позитивний результат: високоосвічену, морально ціннісну особистість, для якої Україна – понад усе.

Література

1. Бондаренко Н. В., Косянчук С. В. Національно-патріотичне виховання у контексті сучасних викликів: методичні рекомендації [для вчителів, методистів, авторів програм і підручників, науковців, викладачів, студентів закладів професійної й вищої освіти, управлінців, політиків]. Київ: Фенікс, 2022. 64 с.
2. Ващенко Г. Виховний ідеал («Записки виховника»). Брюссель; Торонто; Нью-Йорк; Лондон; Мюнхен: Вид-во Центральної Управи Спілки Української Молоді, 1976. 209 с.
3. Концепція національно-патріотичного виховання дітей та молоді: додаток до наказу Міністерства освіти і науки України від 16.06.2015 р. № 641. *Інформаційний збірник та коментарі Міністерства освіти і науки України*. 2015. № 8. С. 87–95.